

KERSTIN NORDENSTAM

Hur talar kvinnor och män till vardags?

Kerstin Nordenstam hävdar att det finns könsskillnader i språkbruket som bl a kan avläsas i hur kvinnor och män samtalar med varandra och i enkönade grupper. I denna artikel reder hon ut vad som karakteriserar de olika könsens samtalsstil i ett vardagligt sammanhang.

I mitt arbete med analys av vardagssamtal mellan kvinnor och män har jag intresserat mig för frågan om det finns språkliga drag som är typiska för de olika könen.¹ Jennifer Coates har antagit att kvinnor och män har olika normuppsättningar vid interaktion, och Frigga Haug har påstått att kvinnor och män har olika uppsättningar moralbegrepp.² Om dessa antaganden är sanna, vilket förefaller troligt, bör dessa skillnader avspeglade sig i språkbruket. Kön/genus blir en mera central variabel för språklig variation än t ex klass eller ålder, vilka har diskuterats mycket i sociolingvistisk forskning. Jag har därför koncentrerat mig på att försöka påvisa könsskillnader i språkbruket hos de kvinnor och män som är mina informanter, även om dessa också har valts ut från olika socialgrupper och åldersgrupper.

I forskningen kring språk och kön har man under senare år använt begreppet *stil* för grupper av språkliga karakteristika som visat sig förekomma oftare hos det ena könet än det andra. Jag använder stil på detta sätt. Begreppet *samtalsstil* koncentreras i denna studie till vissa element som jag lånat från den amerikanska språkforskaren Deborah Tannen's begrepp *conversational style*³. Hon diskuterar bl a olika samtalsstrategier, som har att göra med talarens förhållande till sin samtalspartner. Hennes eget bidrag är här

motsättningen mellan *försiktighet, hänsynsfullhet och engagemang*.⁴

De flesta empiriska undersökningar som gjorts om kvinnligt och manligt i språket har utförts i det offentliga livet. Vanligen har flera faktorer i talsituationen varit reglerade: en typisk situation är intervjun, där såväl rollrelationerna mellan deltagarna som samtalsämnen är någorlunda stabila faktorer.

Själv intresserar jag mig för privatsfären och mitt syfte har varit att studera språkvariation i en så informell situation som möjligt. Genom att jag använt inspelningar gjorda av de samtalande själva i deras hem har formalitetsgraden blivit låg, och valet av *samtalsämne* har varit helt fritt. Vidare har könsskillnader i det språkliga beteendet kunnat spåras genom att språkbruket i samtal mellan personer av samma kön jämförts med samtal mellan personer av motsatt kön.

Material och talsituation

Mitt material består av inspelningar av svenskfödda män och kvinnor bosatta i Göteborg, slumpvis utvalda efter socialgrupp (I, II och III) och ålder. En person, ca 25 eller 50 år gammal, har efter eget val utsett en samtalspartner, vän eller släkting, och fört ett samtal i ca en halv timma. Samtalet har spe-

lats in på band av deltagarna själva.

Beträffande de språkdrag som undersökts har jag valt att försöka ge en bred belysning av mäns och kvinnors sätt att samtala. Jag har velat få med flera av de drag som man under senare år diskuterat internationellt med avseende på kvinnliga respektive manliga språkvanor.⁵

Jag har slumpvis valt tre undersökningsgrupper: sex par där män talar med män, som jag kallar »män»; sex par där kvinnor talar med kvinnor, »kvinnor»; och sex par där en man och en kvinna talar med varandra, »äktenskap».⁶

Informanterna hade stor frihet i talsituationen. Den enda instruktion som givits var att de skulle spela in en halvtimmes samtal med en närstående person och sedan skicka in bandet till universitetet. Därför varierar hanteringen av talsituationen. En del äter och dricker medan de pratar, andra är mera uppsträckta. En viktig faktor är, anser jag, attityden till bandspelaren. I gruppen »män» spelar denna en central roll: samtliga utom ett par stänger av och sätter på den, kontrollerar att den går eller talar om den. I ett fall tar den över hela situationen: två unga män leker radioinspelning. Gruppen »kvinnor» däremot bryr sig inte alls om bandspelaren. Därför förekommer mycket störande bakgrundsbuller på deras band. Vad gruppen »äktenskap» beträffar finns det två par som avbryter inspelningen och börjar på nytt vid ett senare tillfälle. I ett fall kontrolleras bandspelaren först och därefter utgår man från bandspelare som samtalsämne.

Flera i gruppen »män» väljer att organisera sig hierarkiskt när det gäller val av samtalspartner. Två fäder talar med sina söner och en chef talar med en underlydande vän och arbetskamrat. I gruppen »kvinnor» däremot, tycks alla paren vara väninnor med jämbördig status och de pratar på utan att låta sig bekomma.

I stort sett förefaller det som om *ämnetsramen* har tolkats något olika av olika par.⁷ I vissa fall tycks man ha antagit att forskarna främst var intresserade av språket hos den person som valts ut för inspelningen/språkundersökningen och samtalet kan få en viss karaktär av intervju. I andra fall samarbetar

parterna och ingendera är i fokus: när den ena parten har behandlat ett ämne hakar den andra på och ger sitt bidrag till samma ämne.⁸ Detta beteende förekommer främst i samtalen mellan två kvinnor.

Ordfördelning

Att män talar i längre repliker än kvinnor, har påvisats i undersökningar av språkbruket i offentligheten (Einarsson 1978, Coates 1986). I mitt material gäller detta också i privata samtal, när dessa förs av två tidigare bekanta män. I gruppen »män» förekommer nämligen de längsta replikerna, i gruppen »kvinnor» de kortaste. Gruppen »äktenskap» placerar sig mittemellan.⁹

Men om man däremot delar upp antalet ord yttrade av män respektive kvinnor i gruppen »äktenskap», framträder ett annat mönster: hustrurna har längre yttranden än männen.¹⁰ Förhållandet är alltså omvänt mot det som råder i de enkönade grupperna. Tvärt emot alla resultat från undersökningar av språkbruk i offentligheten, där män har visat sig vara mer pratsamma än kvinnor i grupper bestående av kvinnor och män,¹¹ får vi här stöd för den gamla stereotypen »den pratsamma kvinnan». Hur ska vi förklara detta?

Låt oss se på ordfördelningen hos de enskilda paren. Denna varierar mellan en jämn fördelning, där de två kontrahenterna vardera använder 50% av orden, och den mest ojämna fördelningen 72% mot 28%. Den jämnaste fördelningen förekommer i gruppen »kvinnor», medan den mest ojämna fördelningen finns i gruppen »äktenskap». De tre mest pratsamma i denna grupp är kvinnor.¹² Dessa tre hustrur är de som fått sig tilldelade uppgiften att göra en bandinspelning. De män som valt sin hustru som samtalspartner reagerar inte så.

Jag tolkar dessa resultat som att hustrurna fullgör sin uppgift särskilt noggrant. Det finns en allmän tendens att de personer som tilldelats inspelningsuppgiften talar mer än de andra. Det ger dem större rättighet till *ordet*. I gruppen »äktenskap» är denna tendens särskilt stark. Hemmet är kvinnornas

domän och de fullgör sina uppgifter med besked.

Det är också påfallande att de äkta männen verkar ointresserade och besvärade och gäspar vid flera tillfällen. Ingen kvinna gäspar i mina inspelningar, varken när hon talar till en man eller en annan kvinna. Är gäsningar typiska för manlig samtalsstil?

Samtalsämnenas organisering

Att bestämma vad parterna i ett samtal talar om är komplicerat.¹³ Deborah Tannen (1984:41) påpekar att det är svårt att avgöra när ett ämne som någon tar upp i förbifarten övergår till att bli huvudämne i ett informellt samtal. I *vardagsamtal* kan man aldrig förutse vad som kommer att avhandlas. I mina dialoger är målet för samtalen diffust. Det gäller att hålla samtalet igång ca en halv timma, och ibland verkar den person som fått uppgiften känna störst ansvar för detta, men så är inte alltid fallet. Som jag antytt ovan verkar kvinnor känna större ansvar än män.¹⁴

Vi vet från andra undersökningar (Thorne-Henley 1975:21) och egna erfarenheter, att män talar med varandra om manliga saker – bilar, sport, jobb – och kvinnor talar om kvinnliga saker – barn och personliga relationer. Så är också fallet här, särskilt i de enkönade grupperna. En skillnad mot resultaten från de utländska undersökningarna är dock att inte bara männen utan också kvinnorna talar om sina arbeten och studier. I gruppen »äktenskap» är tendensen densamma, men här talar ofta hustrun om en sak och maken om en annan. Det förekommer t ex ett samtal där han talar om bandspelare och andra apparater, medan hon talar om svarta vinbär och grannar.¹⁵

Det finns också intressanta resultat både från Sverige och andra länder, som visar att kvinnors intresse för människor, såsom det manifesterar sig i språket, går tvärs över klassgränserna (t ex Thelander 1986, Coates 1986). Jag har försökt mäta mina informanternas personintresse genom att räkna antal personer som nämns med förnamn av var och en. Jag har också inkluderat beteckningar

på familjemedlemmar: syrran, mormor etc. I mitt material nämner kvinnor som talar med varandra nästan dubbelt så många förnamn eller beteckningar på släktingar, som män som talar med varandra (48 mot 26). I gruppen »äktenskap» nämner hustrurna nästan fyra gånger så många välkända personer som männen (30 mot 8). Ändå är detta räknasätt otillfredsställande, eftersom flera av samtalen där kvinnorna talar med varandra nästan helt handlar om deras barn. Liksom i andra undersökningar (Thorne-Henley: 267, 268) visar det sig också att män talar mest om andra män, medan kvinnor talar om både män och kvinnor.

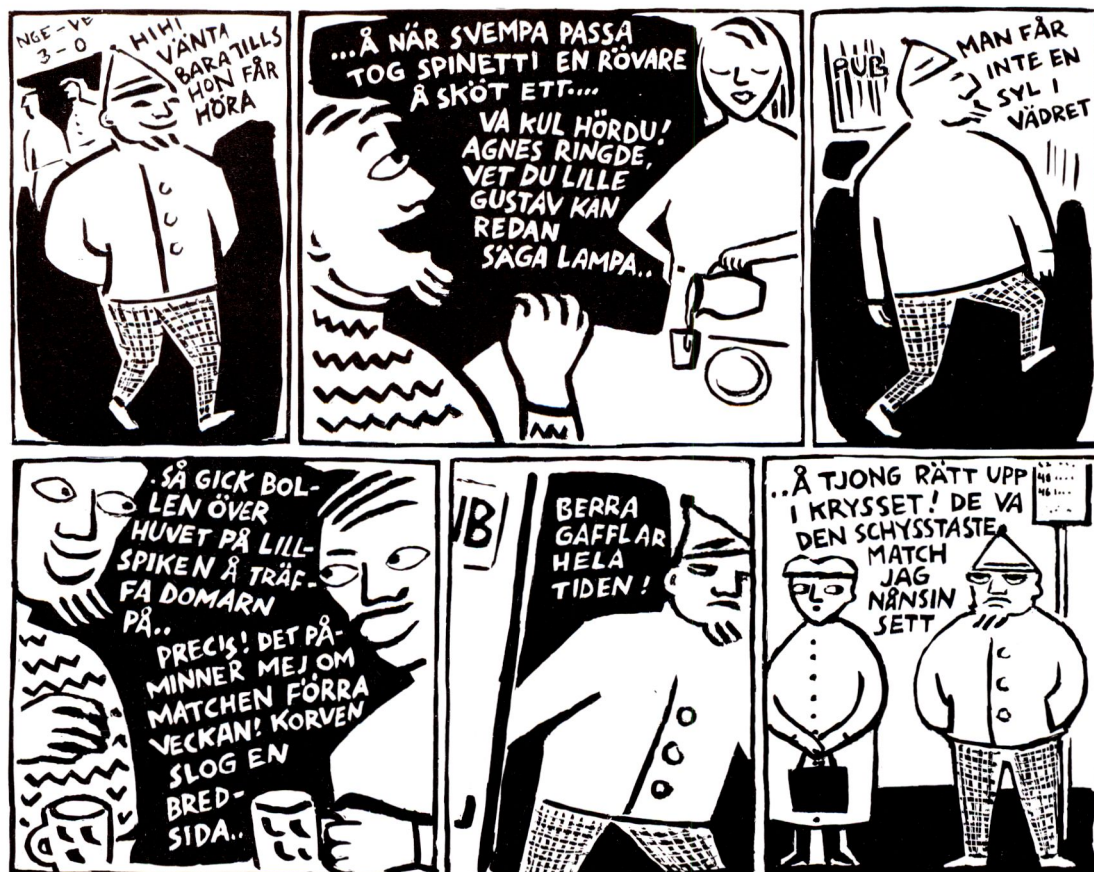
Klart är att kvinnorna i min undersökning föredrar personliga ämnen, ett drag som Deborah Tannen (1984:30) kallar *high-involvement style*, i fortsättningen: *starkt engagerad stil*. Denna stil karakteriseras också bl a av att kvinnor *byter ämne abrupt* och att de *introducerar ämne utan att tveka*. Jag ska i det följande se om dessa drag också återfinns i mitt material.

Abrupt – jämn ämnesväxling

I mitt material är det kvinnorna som oftast byter *huvudämne*, efter dem kommer männen, medan de gifta paren tar upp något färre ämnen (tabell 2).¹⁶

Frågan är nu hur dessa ämnesbyten går till. Vi kan först konstatera att den person som utvalts till undersökningen, tar flest initiativ till nya ämnen i grupperna »män» och »kvinnor». I gruppen »äktenskap» däremot tycks i stället kön vara den starkaste variabeln: hustrurna tar de flesta av initiativen till ämnesbyte.¹⁷ Detta talar emot Zimmermann-West's hypotes (1975) att män bestämmer samtalsämnen i blandade grupper.

Själva ämnesväxlingen kan gå till på olika sätt. Vi ska nu se på dess karaktär utifrån perspektivet *abrupt – jämn*. Med abrupt ämnesbyte menar jag då för det första att ingen ämnesväxlare av typ *förresten, från det ena till det andra, på tal om* etc förekommer. För det andra bygger talaren inte vidare på ett ämne som tidigare nämnts genom »naturlig» association eller dylikt, utan han byter ämne tvärt.

Serie av Anna Bengtsson.

Eftersom Deborah Tannen också ser abrupt ämnesbyte som tecken på starkt engagerad stil (1984:30), har jag gjort en tentativ klassificering och sorterat ut de fall av ämnesbyten som kan betraktas som abrupta enligt definitionen ovan i de tre grupperna. Det visar sig då att det i mitt material finns en tendens till att kvinnorna både i enkönad och tvåkönad grupp påbörjar nya ämnen mera direkt än männen.¹⁹ Jag är böjd att se detta som exempel på starkt engagemang. Motsatsen, en frekvent användning av från det ena till det andra, på tal om, mens jag kommer ihåg det etc, ger enligt min mening ett formellt intryck och förekommer i mitt material mest i gruppen »män». Inte heller finns förresten i någon större utsträckning hos gruppen »kvinnor», medan det är vanligt i de andra två grupperna.

Abrupt ämnesväxling kan ses som en följd av snabbt tempo och starkt engagemang mellan de samtalande. Emellertid kan man också

använda denna typ av ämnesväxling som en strategi att avbryta motparten innan denne utvecklat sitt ämne till fullo. Här är naturligtvis gränsen mycket svår att dra. I mitt material tycks dock samtalen inte vara konkurrerande på detta sätt. Man hjälps åt att konversera med större eller mindre lätthet, och i det fall där de båda makarna verkligen strider, håller de sig till samma huvudämne under nästan hela samtalet (det är hans semester de kämpar om).

Ämnesväxling efter paus

Ett annat sätt att mäta hastigheten, spontaniteten, engagemanget i samtal är också att se vilka ämnesväxlingar som föregås av paus mellan turerna. I vardagsamtal gäller det ju att hålla samtalet i gång. Det finns inte ofta anledning för den ena kontrahenten att vänta

länge på den andra för att ge henne större talutrymme såsom t ex sker i anställningsintervjuer (Adelswärd 1988:121, 122). I stället är långa pauser mellan turerna ofta tecken på osäkerhet om vad man ska tala om och/eller brist på intresse att föra samtalet vidare. Jag har undersökt sådana pauser där de förekommer före ämnesbyte.

Vid genomgång av de pauser som föregår byte av huvudämne visar sig stora skillnader mellan grupperna. I gruppen »äktenskap» föregås 37% av ämnesbytena av paus, i gruppen »män» 22%, i gruppen »kvinnor» endast 3% (Tabell 2). I äktenskapsgruppen är det särskilt två äldre arbetarpar som har många pauser och förefaller ha svårt att hitta samtalsämnen, medan det medelklasspar som förefaller mest obesvärat i situationen inte har några pauser alls. Också plåtslagarna i gruppen »män» har diverse pauser som föregår ämnesbyte och talar om sina svårigheter rent ut:

A: nä nu vet jag inte vad jag ska säga

B: nä inte jag heller

A: ska vi ta en paus här

B: ja det gör vi

Också efter detta avbrott i konversationen klagar de unga männen. Ett ämnesbyte föregås av följande tirad:

A: jävligt mycket kvar vi har ju knappt börjat för fan

Man skulle kunna tolka svårigheterna att finna samtalsämnen som klassbundna. Detta antagande motsägs dock av att också vissa medelklassmän vidgår svårigheter att finna samtalsämnen. Framför allt saknas sambandet klass-samtalsämne helt i de samtal där kvinnor talar med varandra. Inget av paren i gruppen »kvinnor» känner sig hämmade: de varken stänger av bandspelaren, talar om sina svårigheter vid ämnesval eller visar tveksamhet genom att göra paus när de introducerar ett nytt samtalsämne.

Det förefaller som om vi här kan tala om en kvinnlig samtalsstil. I de enkönade samtalen är kvinnorna obesvärate. Utmärkande är dialogformen och samarbetet mellan deltagarna: de fördelar ordet jämnt och bygger på varandras ämnen samtidigt som samtalet

flyter ledigt. Det förefaller som om kvinnornas mera relationsorienterade sociala inriktning gör att de omedvetet konstituerar en dialogsituation, medan mäns allmänt omvittnade prestationsfixering gör att de får större svårigheter vid inspelningen. De koncentrerar också sin uppmärksamhet på den part som tilldelats inspelningsuppgiften i större utsträckning än vad kvinnorna gör. Därav följer att männen intervjuar mera än de samtal.

Eventuellt föreligger här en klasskillnad inom gruppen »män». Arbetarparen tillstår mer oförbehållsamt att de tycker att det är svårt att finna samtalsämnen. Enligt Ole Togeby (1985) är arbetarklassens män inte lika prestationsfixerade som medelklassens, vilket också visar sig språkligt. Detta stämmer också vad beträffar mina medelklassmän så tillvida att det mest är de som verkar koncentrera sin uppmärksamhet på den pågående bandinspelningen.

Jag ska nu gå vidare och se på ett par andra drag, som Deborah Tannen inkluderar i *tempo*. Dessa är *co-operative overlap*, här kallat *samverkande överlappning* och *participatory listenership*, här kallat *deltagande lyssnande* (lyssnarskap).²⁰

Avbrott och sammanfallande tal

För att vi ska kunna diskutera *samverkande överlappning* i enlighet med Tannens terminologi, måste vi först reda ut skillnaderna mellan avbrott och sammanfallande tal. I samtalsanalys har dessa två begrepp ofta jämförts. Sammanfallande tal bryter ju mot den grundläggande turtagningsregel som säger att endast en talare åt gången ska ha ordet. Olika definitioner av avbrott och sammanfallande tal kan vara orsaken till att olika resultat nåtts beträffande dessa företeasers funktion och bruk.

Enligt min uppfattning ingår inte alltid sammanfallande tal i avbrott, och sammanfallande tal har inte alltid som uppgift att avbryta talaren. Jag väljer därför att avgränsa avbrott till de fall av turtagning som innebär en kränkning av den pågående talarens tur:

den talande tillåts inte att avsluta sin replik (se vidare Nordenstam 1988).

Sammanfallande tal däremot använder jag som en övergripande term för räckor av samtidigt tal, som inte innebär en kränkning av den pågående talarens tur. Om t ex den första talaren har avslutat sin replik men gör ett kort tillägg, kan den andra komma in utan att det uppfattas som avbrott:

A: nå vad tråkigt [va]
B: [ja] då sitter hon förstår du ensam i Trelleborg...

Både denna och andra typer av sammanfallande tal – såsom kommentarer från åhöraren under pågående tal: *ja det kan du göra* och dylikt – har alltså snarast en uppbackande karaktär och kan jämföras med *samverkande överlappning*.

Avbrottsfrekvens

I de tre huvudgrupperna »män», »kvinnor» och »äktenskap» är avbrotten snedfördelade mellan grupperna (Tabell 1).²¹ Det är påfallande att man i de äktenskapliga samtalen avbryter sin partner särskilt ofta.²² Det är också intressant att när männen i mitt material talar med varandra avbryter de varandra oftare än när kvinnorna talar med en person av samma kön.²³ I tidigare forskning har avbrott antagits vara en manlig dominansstrategi (Coates 1986:153, Zimmerman-West 1975). Min definition av avbrott går i samma riktning och mina resultat tycks understödja denna uppfattning.

I gruppen »äktenskap» är fördelningen av avbrotten ganska jämn mellan de båda könen. Visserligen avbryter männen hustrurna mer än omvänt, men skillnaden är inte signifikant (Tabell 1). Kvinnorna hävdar sig alltså ganska väl. Detta kan bero på olika saker. Ett viktigt förhållande är antagligen att hemmet är kvinnornas domän och att de båda kontrahenterna är gifta med varandra. Även om män dominerar kvinnor också i äktenskapet (se t ex Haavind 1984), finns variations- och gradskillnader. Särskilt verkar de högtbildade hustrurna i mitt material – en ekonom och en lärare – kunna hävda sig genom att förhål-

landevis ofta avbryta sina män.

Men det finns också två andra högtbildade hustrur som blir mycket avbrutna av sina män – två respektive tre gånger så ofta som omvänt – trots att de både talar längre och tar flera initiativ till nya samtalsämnen än männen. Detta ger ett visst stöd för antagandet att avbrott är en manlig samtalsstrategi.

Mest påfallande är att den äktenskapliga situationen framkallar så många fler avbrott än vänsituationen. Män och kvinnor avbryter varandra minst dubbelt så ofta som när de talar med personer av samma kön. Enligt min definition av avbrott är dessa uttryck för dominans, de båda samtalsparterna konkurrerar. Det är troligt att avbrott ingår i mäns samtalsstrategier, där det gäller att hävda sig genom att ta ordet.²⁴ Att denna strategi också överförs till äktenskapet, där kvinnorna anpassar sig till den, framgår av mitt material. Men vissa av de högtbildade kvinnorna hävdar sig och låter sig inte domineras av sina män i privatsfären.

Sammanfallande tal

Låt oss emellertid nu gå vidare till sammanfallande tal, dvs sådana räckor av samtidigt tal som inte kränker den talandes tur utan har en stödjande karaktär. Dessa är ojämnt fördelade i de tre grupperna: »kvinnor» har störst antal exempel på sammanfallande tal, därefter följer »äktenskap» och sist gruppen »män».²⁵ I »äktenskap» har hustrurna fler exempel på sammanfallande tal än makarna.²⁶

Malz-Borker (1982:213) och Coates (1986:153) betraktar kvinnors sammanfallande tal som en motsvarighet till mäns avbrott. Kvinnors prat med en annan talare under pågående talares tur är normalt under avspänd informell konversation. Kvinnor talar också till den talande, skjuter ofta in anmärkningar, erbjuder entusiastiska kommentarer och ger stödsignaler. I sådana sammanhang, där kvinnor talar med varandra, ses inte dessa företeelser (som ju kan likna avbrott till formen) som försök att frånta talaren rättigheten att avsluta sin tur utan som bevis på *aktivt lyssnarskap*. Mäns avbrott å andra sidan tycks ha

som mål att ta över turen, och därför uppfattas de ofta som försök att beröva den pågående talaren hans/hennes rättighet att avsluta denna. Därför kan mäns avbrott i tvåkönade samtal resultera i kvinnors tystnad.

Detta resonemang skulle kunna förklara varför sammanfallande tal i mitt material inte är så vanligt i »äktenskap» eller bland »män» som bland »kvinnor». Talsituationen är inte lika avspänd i de första två grupperna, och samtalen förs inte i lika hög grad mellan likar som när kvinnorna talar med varandra. I stället är avbrotten förhållandevis talrika och den »manliga» normen råder.

Av min undersökning framgår alltså att kvinnorna använder *samverkande överlappning* i mycket större utsträckning än männen. Jag definierar då *samverkande överlappning* i enlighet med sammanfallande tal. Som nämnts ovan ser Coates och andra detta som typiskt för kvinnlig samtalsstil. Ett annat drag som karakteriserar denna stil har ansetts vara gott *lyssnarskap*, god förmåga att lyssna (Spender 1981). Jag skulle här vilja använda Tannens begrepp *deltagande lyssnandel lyssnarskap*. Detta karakteriserar också *starkt engagerad stil*.²⁷

Man brukar anse att god lyssnarförmåga uttrycks språkligt genom att åhöraren backar upp talaren under dennes tur på vissa sätt. Jag ska här säga något om *stödsignaler* och *minimala responser*, dvs korta svar av stödjande karaktär i mitt material.

Stödsignaler

Yttrandena i de olika samtalen kan delas in efter olika principer. Jag skiljer på turer/repliker och *stödsignaler*. De senare avgränsas här så att de även innefattar stödsignaler som ges av åhöraren under talarens tur: *hm, nänänä, ja just det ja* etc. Stödsignalerna är av tre slag: korta stödord som *hm, ja*, utrop: *åh* och utrop i frågeform: *vad säger du?*²⁸ Den vanligaste typen är *ja* med olika elaboreringar: *ja-ha, jaja, hm ja, ja åkej* etc, medan utropen är få (Nordenstam 1987:47).

Beträffande fördelningen av dessa stödsignaler är de oftast förekommande i gruppen »kvinnor», därefter följer »män» och sist »äk-

tenskap».²⁹ Hypotesen att kvinnor backar upp varandra mer än män när de talar med varandra får stöd. I »äktenskap» är stödsignalerna jämnt fördelade mellan kvinnor och män.³⁰ Männen förhållandevis höga siffror beror troligen på att kvinnorna talar mest och har längst repliker, något som bör framkalla ett visst antal stödsignaler från makarna.

Om vi ser på de enskilda stödsignalerna visar det sig att variationen är större i gruppen »kvinnor» än i gruppen »män» (Nordenstam 1987:49). En serie av upprepningar såsom *jajaja, ja ja javisst*, är tecken på en större emotionalitet än ett enkelt uttryck. De är mycket vanligare hos kvinnorna än hos männen. Samtliga emotivt laddade utrop som förekommer finns hos kvinnor: *oj, åh, usch nä, usch ja, vad säger du*. Männen däremot utbrister balanserat: *åh, åkej, ja åkej, just precis* och *ja precis*.

Sålunda är det inte bara kvantiteten utan också kvaliteten på de stödsignaler som används av kvinnorna som stärker antagandet att kvinnor är bättre lyssnare än män. Deras engagemang är onekligen större.

Korta svar

Dessa tendenser är ändå tydligare om vi betraktar de minimala responser, *korta svar*, som förekommer i mitt material. Jag definierar dessa som turer/repliker, som inte är elaborerade. Även om de ofta består av samma uttryck som stödsignalerna *ja, javisst ja* etc skiljer de sig från dessa genom att de är svar på talarens initiativ, vilket stödsignaler ju inte är. De har också betydelse för fortsättningen av själva samtalet.

Beträffande *ja* med olika varianter finner vi samma skillnader som då det gäller användningen av dessa fraser som stödsignaler, nämligen att gruppen »kvinnor» har mycket större variation än gruppen »män», och att vissa uttryck är förbehållna det ena könet. De kvinnliga varianterna sägs ofta med större eftertryck: *ja verkligen, det tror jag det, ja oh ja*, medan männen har *ja åkej, ja precis, jäpp* och *sure*. Samma tendens finns i »äktenskap».

Såväl fördelningen som typen av utrop

och andra *emotiva korta svar* varierar mellan könen. I gruppen »kvinnor» återfinns fler minimala responser av emotiv karaktär än i gruppen »män». ³¹ Kvinnornas svar är ofta starkt emotionellt laddade: *det var ju fantastiskt, det är inte klokt, usch vad äckligt, ja vansinnigt, gud vad hemskt* etc. Männerna har inga *vad* följda av adjektiv, och de enda uttryck som har hög temperatur är *fy fasan* och *usch* (Nordenstam 1987:56, 57). De yngre gossarna säger *verkligen schizot alltså* och *yeah oh yeah that's good*, de äldre *synd det* och *det är rätt skönt*.

När vi betraktar gruppen »äktenskap» finner vi att entusiasmen är ändå lägre hos männen. Det starkaste bland de åtta emotiva svaren är *oj då*. Detta kan kontrasteras mot hustrurnas *åh vad hemskt, du är inte klok* etc. Antalet emotiva korta svar skiljer sig också påfallande mellan män och hustrur. ³²

För kvinnorna gäller alltså att de har ungefär lika många emotiva svar vare sig de talar med varandra eller med sina äkta hälfter. Dessa siffror är tecken på kvinnornas emotionalitet och entusiasm. Vi tycks närma oss den gamla motsättningen mellan kvinnans känsla och mannens förstånd. ³³ Min undersökning ger stöd åt tanken att kvinnor använder *starkt engagerad stil* mera än män. *Deltagande lyssnande* kan ju karakteriseras av flitigt bruk av stödsignaler och återkopplingar av emotionell karaktär. Dessa återfinns vi främst hos kvinnor i mitt material.

Sammanfattning

Om vi jämför användningen av de olika samtalsstrategier jag undersökt i de tre huvud-

grupperna »män», »kvinnor» och »äktenskap» finner vi följande:

»Män». När två män talar med varandra organiserar de sig ofta hierarkiskt. Den person som fått inspelningssuppgiften står ofta i fokus för samtalet och detta kan få karaktär av intervju. Männerna har svårt att finna samtalsämnen och de är fixerade vid bandspelaren, särskilt i början av samtalet. Inget av detta finns i gruppen »kvinnor». Männerna talar i signifikant längre repliker när de talar med varandra än kvinnorna. Deras ämnesväxlingar har en mera formell karaktär än kvinnornas och de har en större tendens att introducera ett nytt ämne efter paus. De avbryter varandra signifikant oftare än vad »kvinnorna» gör. Bara män gäspar.

»Kvinnor». När två kvinnor talar med varandra diskuterar de sina egna och andras personliga relationer. De talar mest om barn och väninnor, medan »män» huvudsakligen talar om arbete och sport. Kvinnorna talar om både män och kvinnor, medan männen talar mest om andra män. Kvinnorna tar upp ett större antal ämnen och de gör detta utan betänkande. (De har nästan inga pauser mellan replikerna.) Kvinnorna använder abrupt ämnesväxling oftare än männen och de har inga svårigheter att finna samtalsämnen. De bygger också på varandras ämnen oftare än männen gör.

»Kvinnor» stödjer varandra när de samtalar. De använder signifikant mera samverkande överlappning, sammanfallande tal, än »män» gör. De använder också signifikant flera stödsignaler. De är alltså bättre lyssnare än »män». Detta är särskilt tydligt om man ser på deras användning av korta svar av emo-

Serie av Anna Bengtsson.

tionell karaktär. Förutom att de är mera vanligt förekommande hos kvinnor har de en högre intensitetsgrad och de skiljer sig alltså kvalitativt från männens uppbackande svar. Detta gäller också stödsignalerna.

Vi finner alltså att de drag som rör *ämne* och *tempo*, som jag undersökt i mitt material, alla förekommer oftast i gruppen »kvinnor». Detta resultat ger stöd åt tanken att kvinnor använder *starkt engagerad stil*, när de talar med varandra. De visar större spontanitet och intresse än män i motsvarande situation.

»Äktenskap». I samtalen mellan de äkta makarna återfinns vi vissa av de samtalsstrategier som förekommer mest frekvent hos kvinnor respektive män, när dessa talar med varandra. I andra fall finns inga skillnader mellan könen. Sålunda kvarstår skillnaden i ämnesval: hustrurna visar större intresse för mänskliga relationer och talar om närstående av båda könen, medan männen mestadels talar om saker och andra män. Männen introducerar oftare nya ämnen efter en paus, som signalerar tveksamhet, än hustrurna, men skillnaden är mycket mindre här än när de talar med varandra. Hustrurna å sin sida byter oftare ämne abrupt än sina män, men skillnaden är inte signifikant. De tar emellertid initiativ till betydligt flera ämnen än sina makar. De talar också i längre repliker.

Pamela Fishman har i en berömd uppsats påstått att det samspel som behövs i kommunikation mellan makar sköts av hustrurna.³⁴ De ställer flera frågor och tar flera initiativ till nya samtalsämnen så att samtalet förs framåt (Fishman 1978, Nordenstam 1987).³⁵ Denna interaktion tycks hustrurna i min undersökning sköta särskilt väl genom att de gör sin inspelningsuppgift så samvetsgrant. Jag tolkar nämligen deras större pratsamhet och deras större iver att finna nya samtalsämnen än de äkta männen i motsvarande situation som tecken på större ansvar för språkundersökningen.

Det är också anmärkningsvärt att samtalen mellan de äkta makarna kan bära prägel av likgiltighet eller konkurrens. Samstämmigheten verkar mindre än i de enkönade samtalen. Ofta talar den ena parten om ett samtalsämne och den andra om ett annat. Här förekommer förhållandevis många av-

brott och få fall av samverkande överlappning och stödsignaler. Särskilt påfallande är detta om man jämför med förhållandena i gruppen »kvinnor». Entusiasmen är låg i »äktenskapen». Det tycks som om den starkt engagerade stil som kvinnorna använder när de talar med varandra, inte ofta används när de talar med sina äkta män. Dessa tycks ointresserade av att spela in en halvtimmes äktenskapligt samtal i hemmet.

Är det då för djärvt att avsluta denna artikel genom att använda ytterligare ett av Deborah Tannens begrepp (1984: 58, 66) och betrakta männen i min undersökning som *enthusiasm constraints*, dvs personer som hämmar kvinnors entusiasm i vardagliga samtal?

NOTER

- 1 Jennifer Coates, *Women, Men and Language* 1986:117.
- 2 Frigga Haug, *Female Sexualisation* 1987 och föredrag på Nordisk Forum, Oslo, augusti 1988. Jfr också Carol Gilligan, *In a Different Voice*, 1982.
- 3 Deborah Tannen, *Conversational style* 1984:8, 30.
- 4 *Considerateness* och *involvement*. Tannen ibid.
- 5 Se forskningsöversikt i Kerstin Nordenstam, *Kvinnlig och manlig samtalsstil*, 1987:2-8.
- 6 Antalet sammanlagda ord i varje grupp är 28 000–29 000. Det totala antalet ord är ca 86 000.
- 7 Gillian Brown & George Yule inför detta begrepp i *Discourse Analysis* 1983:75.
- 8 I samma bok kallas detta *speaking topically* sid 84.
- 9 Som framgår av tabell 1 uppgår antalet ord i hela materialet till drygt 86 000 fördelade på 8 400 yttranden. Medeltal ord per yttrande är 10,3. Gruppen »män» har i medeltal 12,3 ord per yttrande, »kvinnor» 8,2 och »äktenskap» 11,3.
- 10 Männen har i genomsnitt 8,7 ord per yttrande, hustrurna 13,9.
- 11 Jan Einarsson & Tor Hultman, *Godmorgon pojkar och flickor*, 1984. Jennifer Coates ibid m fl.
- 12 69%, 71% och 72% av orden.
- 13 Brown & Yule ibid sid 68 ff.

Tabell 1 Skillnader mellan de tre huvudgrupperna

	MÄN	KVINNOR	ÄKTENSKAP	S:a (N)
Antal ord	29 268	28 048	29 362	86 678
repliker	2 371	3 427	2 602	8 400
turer	2 223	3 089	2 437	7 785
Ord/replik	12,3	8,2	11,3	{M 8,7 K 13,9} 10,3
Sammanfallande tal	94	192	119	{M 56 K 63} 405
	4,2%	6,2%	4,8%	
Avbrott av turerna	74	73	149	{M 82 K 67} 296
	3,3%	2,3%	6%	
Stödsignaler	148	338	129	{M 65 K 64} 615
	6,2%	9,9%	4,9%	
Korta svar	466	723	549	{M 349 K 200} 1 738
varav emotiva	24	67	27	{M 8 2,3% K 19 9,5%} 118
	5,3%	9,3%	4,9%	6,8%

Tabell 2 Ämnen

Antal ämnen	MÄN		KVINNOR		ÄKTENSKAP		S:a (N)
	A	B	A	B	A	B	
	59	18	56	35	34	34	{M 26 K 42} 236
	77		91		68		
A = person till tilldelats inspelningsuppgiften							
Personliga ämnen	MÄN		KVINNOR		ÄKTENSKAP		112
antal personer nämnda med förnamn	26		48		38		
	19	7	23	25	15	23	
	M	K	M	K	M	K	
Ämnesväxling	MÄN		KVINNOR		ÄKTENSKAP		236
Abrupt	$\frac{18}{77} = 23\%$		$\frac{27}{91} = 30\%$		$\frac{13}{68} = 19\%$		
							{M 26 K 42}
Efter paus	$\frac{17}{77} = 22\%$		$\frac{3}{91} = 3\%$		$\frac{25}{68} = 37\%$		{M 14 K 11}
							{M 26 K 42}

14 Eftersom det inte varit möjligt att bestämma samtalsämnena utifrån en analys av episoder, vilket jag anser skulle vara det bästa angreppssättet, har jag gjort en tentativ klassificering i *huvudämnena* och *utvidgade ämnen*. Jag tar endast upp de förra i denna artikel.

15 En översikt över övergripande samtalsämnena i mitt material finns i *Kvinnlig och manlig samtalsstil* sid 28.

16 Antal huvudämnen omfattar 236 tillsammans. De fördelar sig på gruppen »män» 77, »kvinnor» 91 och »äktenskap» 68.

- 17 Om vi räknar hela gruppen »män», finner vi att 59 av de 77 ämnena initieras av dessa personer. För gruppen »kvinnor» gäller samma förhållande: 56 av 91.
- 18 I gruppen »äktenskap» initieras hälften av de 68 ämnena av den person som fått inspelningssuppgiften, och det är också hustrurna som tar 42 av de 68 initiativen.
- 19 I gruppen »kvinnor» inleds 30% av de huvudämnena som diskuteras abrupt. I gruppen »män» är siffran 23%, i gruppen »äktenskap» 19%. Av de sammanlagt 13 abrupta inledningarna i den sistnämnda gruppen gör männen 4 och kvinnorna 9.
- 20 Tannen ibid sid 30.
- 21 I de tre huvudgrupperna förekommer tillsammans 296 avbrott. I »män» förekommer 74, i »kvinnor» 73 avbrott av motpartens tur, i »äktenskap» 149. Snedfördelningen är signifikant på 0,1%-nivån enligt chi-två.
- 22 6% av turerna avbryts i gruppen »äktenskap» mot 3,3% i gruppen »män» och 2,3% i gruppen »kvinnor».
- 23 Skillnaden signifikant på 5%-nivån enligt chi-två.
- 24 Coates ibid sid 213 ff. Se också Malz & Borker, *A cultural approach to male – female miscommunication*, 1982.
- 25 Enligt min klassificering förekommer 306 fall av sammanfallande tal. »Kvinnor» har 192 fall, »äktenskap» 119 och »män» 94 fall. Skillnaden är signifikant på 1%-nivån enligt chi-två.
- 26 63 mot 56 fall, men denna skillnad är inte signifikant.
- 27 Tannen ibid sid 30.
- 28 Jag diskuterar s k *returnerande frågor* i mitt material. Nordenstam ibid sid 64-65, 71.
- 29 Antalet stödssignaler uppgår till 615 i mitt material. De är oftast förekommande i »kvinnor» med 338 fall, »män» 148 och »äktenskap» 129. Signifikans 0,1%-nivån enligt chi-två.
- 30 Av 129 stödssignaler har män 65 och kvinnor 64.
- 31 I »kvinnor» är 9,2% (67 av sammanlagt 723 minimala responser) av emotiv karaktär, jämfört med 5,3% (24 av 446) i gruppen »män».
- 32 De förra har endast 2,3% (8 av 349 totalt) medan de senare använder 9,5% (19 av 200) emotionella svar.
- 33 Jfr G Cederschiölds berömda uppsats *Om kvinnospråk* från 1899.
- 34 Se Pamela Fishman »Interaction: The work women do», 1978.

- 35 I mitt material är frågorna signifikant snedfördelade mellan makarna. Ibid s 71.

LITTERATUR

- Adelswärd, V, *Styles of Success, On impression management as collaborative action in job interviews*, Linköping Studies in Arts and Science, 23, 1988.
- Brown, G & Yule, G, *Discourse Analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983.
- Cederschiöld, G, »Om kvinnospråk», *Nordisk Tidskrift*, 1899.
- Coates, J, *Women, Men and Language*, Longman, London & New York, 1986.
- Einarrson, J, & Hultman, T G, *Godmorgon pojkar och flickor. Om språk och kön i skolan*, Liber, Stockholm, 1984.
- Fishman, P, »Interaction: The work women do», *Social problems* 25 (s 397-406), 1978.
- Haavind, H, »Makt og kjaerlighet i ekteskapet», i Haukaa, R, Hoel, M & Haavind, H (red) *Kvinneforskning: bidrag til samfunnssteori. Festskrift til Harriet Holter*, Oslo, 1984.
- Haug, F, *Female Sexualization*, London, 1987.
- Levinson, S C, *Pragmatics*, Cambridge, 1983.
- Malz, D M & Borker, R A, »A cultural approach to male-female miscommunication», i Gumpertz, J J (ed) *Language and social identity*, Cambridge, London, New York (s 196-216), 1982.
- Nordenstam, K, *Kvinnlig och manlig samtalsstil*, Institutionen för nordiska språk, Göteborg, 1987.
- Nordenstam, K, *Avbrott och stödssignaler hos kvinnor och män*, Svenskans beskrivning 16, Linköping, 1988.
- Spender, D, *Man-Made Language*, Routledge and Kegan Paul, London, 1981.
- Tannen, D, *Conversational style: Analysing talk among friends*, Norwood NJ, 1984.
- Thelander, K, *Politikerspråk i könsperspektiv*, Ord och stil 17, Uppsala, 1986.
- Thorne, B & Henley, N (red) *Language and sex: Difference and dominance*, Rowley Mass, 1975.
- Togeb, O, *Kvinder sier selvfølgelig mest – sagde manden. Om sprog hos kvinder og mænd, arbejdere og mellemlag*, Rietzel, Köpenhamn, 1985.
- Zimmerman, D H, & West, C, »Sex roles, interruptions and silences in conversation», i Thorne, B & Henley, N, 1975.

Continued from page 42

SUMMARY

Conversational strategies between women and men

The article discusses the merits of applying the concept of *conversational style* in the analysis of conversation and gender differences. The author analyzed casual conversation in three groups of people: *Men* (i.e. six dyads where one man talks to another man), *Women* (i.e. 6 dyads where one woman talks to another woman), and *Marriages* (i.e. 6 dyads where a husband and wife speak to each other). The topic of conversation was not restricted, and the setting was the home of the informants.

The author found variation in the three groups, in regard to both choice of topic and strategies for topic change. The female informants, both when speaking to someone of the same sex and to their spouses, preferred more personal topics, shifted topics more abruptly, and introduced topics without hesitation more often than the male informants (in their conversations with both women and other men). These are features characteristic of a high-involvement style.

Co-operative overlap is also more frequent among (the informants in) *Women* than *Men*, and additionally female informants used more back-channeling signals than males. Furthermore, these signals were also of a higher intensity, making them qualitatively different from men's. Thus, this investigation found women to be better listeners than men.

In the *Marriage* group, wives talked more and showed more initiative in finding topics of conversation than their husbands. There were relatively many interruptions and few instances of co-operative overlap and back-channeling signals in *Marriages*, particularly in comparison with the informants in *Women*. Enthusiasm was low in the conversations between married couples, and it appeared that the *high-involvement* style characteristic among women when speaking to other females was not commonly used when women talked to their spouses.

Kerstin Nordenstam
Institutionen för nordiska språk
Göteborgs universitet
412 98 Göteborg